

"İŞ, GÜÇ" ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ VE İNSAN KAYNAKLARI DERGİSİ

"IS, GUC" INDUSTRIAL RELATIONS AND HUMAN RESOURCES JOURNAL

2020 Cilt/Vol: 22/Num:1 Sayfa/Page: 37-52

Editörler Kurulu / Executive Editorial Group

Aşkın Keser (Uludağ University)
K. Ahmet Sevimli (Uludağ University)
Şenol Baştürk (Uludağ University)

Editör / Editor in Chief

Şenol Baştürk (Uludağ University)

Yardımcı Editör / Managing Editor

Ulviye Tüfekçi Yaman

Yayın Kurulu / Editorial Board

Doç. Dr. Erdem Cam (Ankara University)
Doç. Dr. Zerrin Fırat (Uludağ University)
Prof. Dr. Aşkın Keser (Uludağ University)
Prof. Dr. Ahmet Selamoğlu (Kocaeli University)
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Sevimli (Uludağ University)
Prof. Dr. Abdulkadir Şenkal (İstanbul Ayvansaray University)
Doç. Dr. Gözde Yılmaz (Marmara University)
Dr. Öğr. Üyesi Memet Zencirkıran (Uludağ University)
Assoc. Prof. Dr. Glenn Dawes (James Cook University-Avustralya)

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

Prof. Dr. Ronald Burke (York University-Kanada)
Prof. Dr. Jan Dul (Erasmus University-Hollanda)
Prof. Dr. Alev Efendioğlu (University of San Francisco-ABD)
Prof. Dr. Adrian Furnham (University College London-İngiltere)
Prof. Dr. Alan Geare (University of Otago- Yeni Zelanda)
Prof. Dr. Ricky Griffin (TAMU-Texas A&M University-ABD)
Assoc. Prof. Dr. Diana Lipinskiene (Kaunos University-Litvanya)
Prof. Dr. George Manning (Northern Kentucky University-ABD)
Prof. Dr. William (L.) Murray (University of San Francisco-ABD)
Prof. Dr. Mustafa Özbilgin (Brunel University-UK)
Assoc. Prof. Owen Stanley (James Cook University-Avustralya)
Prof. Dr. Işık Urla Zeytinoglu (McMaster University-Kanada)

Ulusal Danışma Kurulu / National Advisory Board

Prof. Dr. Yusuf Alper (Uludağ University)
Prof. Dr. Veysel Bozkurt (İstanbul University)
Prof. Dr. Toker Dereli (Işık University)
Prof. Dr. Nihat Erdoğan (İstanbul Şehir University)
Prof. Dr. Ahmet Makal (Ankara University)
Prof. Dr. Ahmet Selamoğlu (Kocaeli University)
Prof. Dr. Nadir Suğur (Anadolu University)
Prof. Dr. Nursel Telman (Maltepe University)
Prof. Dr. Cavide Uyargil (İstanbul University)
Prof. Dr. Engin Yıldırım (Anayasa Mahkemesi)
Prof. Dr. Arzu Wasti (Sabancı University)

İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, yılda dört kez yayınlanan hakemli, bilimsel elektronik dergidir. Çalışma hayatına ilişkin makalelere yer verilen derginin temel amacı, belirlenen alanda akademik gelişime ve paylaşma katkıda bulunmaktadır. "İş, Güç," Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, "Türkçe" ve "İngilizce" olarak iki dilde makale yayınlanmaktadır.

"Is, Güc" The Journal of Industrial Relations and Human Resources is peer-reviewed, quarterly and electronic open sources journal. "Is, Güc" covers all aspects of working life and aims sharing new developments in industrial relations and human resources also adding values on related disciplines. "Is, Güc" The Journal of Industrial Relations and Human Resources is published Turkish or English language.

TARANDIĞIMIZ INDEXLER

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir.
Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.
The published contents in the articles cannot be used without being cited

“İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi - © 2000-2020

“Is, Guc” The Journal of Industrial Relations and Human Resources - © 2000-2020

İÇİNDEKİLER

Yıl: 2020 / Cilt: 22 Sayı: 1

SIRA	MAKALE BAŞLIĞI	SAYFA NUMARALARI
1	Doç. Dr. Kurtuluş KAYMAZ “The Analysis of the Relations Among Normative Beliefs, Self-Efficacy and Intention to Comply within the Frame of Information Security Policies”	5
2	Dr. Öğr. Üyesi Evrim GÜLERYÜZ, Dr. Deniz GİRAY “İstismarcı Yönetim Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”	25
3	Dr. Öğr. Üyesi Erdem BAĞCI, Öğr. Gör. Duygu ÇELİK “Dış Ticaret Dengesi İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye’de Ekonometrik Bir Analiz”	41
4	Arş. Gör. Elif Nur ALPER “Evden İşyerine Ulaşımında Yolda Geçen Zamanın Çalışma Yaşamının Kalitesine Etkisi”	57
5	Dr. Öğr. Üyesi Pelin ŞAHİN YARBAĞ “Finans Sektörü Çalışanlarının İş Tatminleri İle İK Yönetimi Modellerinin İlişkisi”	75
6	Dr. Çağrı KADEROĞLU BULUT “Gazetecilerin Gündelik Hayat Deneyimleri: Sınırlılıklar, İmkanlar, İtirazlar”	91
7	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet GÜLER “Nedenleri ve Sonuçları Bakımından Mobbing”	117

DIŞ TİCARET DENGESİ İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ: TÜRKİYE'DE EKONOMETRİK BİR ANALİZ

RELATIONSHIP BETWEEN FOREIGN TRADE BALANCE AND ECONOMIC GROWTH: AN ECONOMETRIC ANALYSIS INTURKEY

Dr.Öğr.Üyesi Erdem BAĞCI
Öğr. Gör. Duygu ÇELİK¹

ÖZET

Dış ticaret dengesi ve ekonomik büyüme ilişkisi literatürün önemli tartışma konularından biridir. Bu çalışmada ekonomik büyüme ile dış ticaret dengesi arasındaki ilişki, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Dünya Bankası verileri kullanılarak incelenmiştir. 1990 ile 2016 yılları arasındaki ithalat, ihracat ve ekonomik büyüme verileri Granger nedensellik, birim kök ve korelasyon testleri kullanılarak incelenmiştir. Yapılan testlerin sonucunda ekonomik büyüme ile dış ticaret dengesi arasında çift yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Korelasyon testine göre ise bu ilişkinin negatif yönlü ve çok güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile Türkiye'de ekonomik büyüme artışı dış ticaret açığını arttırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Dış Ticaret Dengesi, Ekonomik Büyüme, Granger Nedensellik Testi, Korelasyon Testi*

JEL Sınıflaması: *B17, F43, F49*

¹ *İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İngilizce İşletme Bölümü, ebagci@gelisim.edu.tr. <https://orcid.org/0000-0003-1856-3517>*

ABSTRACT

The relationship between foreign trade balance and economic growth is one of the most important topics that discussion in literature. In this study relationship between economic growth and foreign trade balance is analysed by using Turkish Statistical Institute (TÜİK) and World Bank data. Import, export and economic growth data between 1990 and 2016 is examined using Granger causality, unit root and correlation tests. As a result of the tests conducted, it was found that there is a bi-directional relationship between economic growth and foreign trade balance. As a result of correlation test, it was found that this relationship is negative and very strong. In other words, the increase in economic growth increases the foreign trade deficit in Turkey.

Keywords: *Foreign Trade Balance, Economic Growth, Granger Causality Test, Correlation Test.*

JEL Classification: *B17, F43, F49*

1. GİRİŞ

Makroekonomik sorunlarından biri olan cari açık, yurtiçinde üretilip yurt dışına satılan malların gelirinin, yurtdışından temin edilerek satın alınan mallar için ödenen miktardan daha az olmasıdır. Cari açık pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olmakla birlikte, Türkiye’de de önemli bir makroekonomik problemdir. 1980’li yıllardan bu yana küresel akımların hız kazanması, Türkiye’nin de küresel ilişkilerini hızlandırmış ve geliştirmiştir. Küresel akımların gelişmesiyle dış dünya ile yapılan mal ve hizmet alışverişi ve sermaye akımları da artış göstermiştir. Fakat bu hareketlerin dengelenememesi ülkelerin cari işlemler dengesini de değiştirmiştir.

2000 yılından bu yana Türkiye’de yüksek cari açık ve yüksek sermaye girişi yaşanmıştır. Gelişmekte olan ülkeler grubunda olan Türkiye’nin büyük oranda ithalata dayalı bir şekilde büyümesi cari işlemler dengesini önemli ölçüde etkilemektedir. Türkiye gibi ülkelerde yüksek büyüme oranları yakalandığında cari açığın da artması, düşük büyüme oranı yaşandığında cari fazla verilmesi veya cari açığın oldukça az olması bu görüşü destekler niteliktedir.

2000’li yıllarda Türkiye’nin ihracatı büyük oranda artmış, ancak hem ihracatın ithalatı karşılama oranı düşmüş, hem de ihraç malların teknolojik niteliğinde önemli bir artış sağlanamamıştır. Bunun temelinde, küçük ve mikro ölçekli firmaların düşük verimliliği nedeniyle üretkenlikteki performans düşüklüğü yatmaktadır. Türkiye’de KOBİ’ler 2014 yılında istihdamın %74’üne sahipken, ihracatın ancak %56’sını gerçekleştirmiş, az sayıdaki büyük işletmeler ise %27 istihdam oranı ile katma değer %47’sini elde etmişlerdir (İlhan ve Gelgeç, 2018, s36).

Cari işlemler açığı, Türkiye’de son dönemlerin en çok tartışılan konularından biri olmaktadır. Bu nedenle cari açık ve ekonomik büyüme ilişkisi son dönemlerde pek çok çalışmanın konusu olmuştur. Cari işlemler açığının nedenleri, azaltılması ve sürdürülebilirliği için gerekli politikalar önem kazanmıştır. Bu çalışmada Türkiye’nin cari işlemler açığının önemli belirleyicisi olan dış ticaret açığı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ekonometrik analiz testlerinden granger nedensellik ve korelasyon testi yapılmıştır.

2. TEORİ VE LİTERATÜR

Dış ticaret açığı ile ekonomik büyümeyi açıklayan yaklaşımların değerlendirilmesi ve literatürün incelenmesi bu çalışmanın sonuçlarının sağlıklı değerlendirilmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda,

öncelikle, dış ticaret açığını ve ekonomik büyümeyi açıklayan çalışmalar incelenmiştir. Daha sonra literatür taraması yapılmıştır.

2.1. TEORİK YAKLAŞIM

Dış ticaret teorilerinin temelleri 16. ve 18. yüzyıllar arasında kabul gören iktisadi düşünce sistemlerinden Merkantalizm'e kadar dayanmaktadır. Merkantalist dönemde tek taraflı dış ticaret benimsenmiş, ihracatı teşvik edilmiş, ithalat ise kısıtlanmıştır. Zenginliğin kaynağının değerli maden olan altın ve gümüş olarak görülmesi devletin dış ticareti kısıtlamasına neden olmuştur. İhracat altın ve gümüş stokunu arttıracak için desteklenmiş, ithalat ise altın ve gümüş stokunu azaltacak için kısıtlanmıştır. Dış ticaret politikaları ile desteklenen bu uygulamalar sonucunda enflasyon yaşanmış ve Merkantalist politikalar gözden düşmüştür. Daha sonra ise Fizyokratlar dış ticaretin serbest olmasını, kısıtlanmaması gerektiğini, ülkelerin servetlerinin serbest dış ticaret ile mümkün olacağını ifade etmişlerdir. Sonrasında ise 1776 yılında Adam Smith Milletlerin Zenginliği isimli eseri ile Klasik ekolün doğmasına neden olmuş ve bu eserinde dış ticaret ile ilgili görüşlerine yer vermiştir. Serbest dış ticaret, iş bölümü ve uzmanlaşma kelimeleri Adam Smith ile özdeşleşmiştir. Adam Smith mutlak üstünlükler teorisi ile ülkelerin serbest dış ticaret yapması gerektiğini ve buralarda iş bölümüne gidip uzmanlaşmaları gerektiğini ifade etmiştir. Adam Smith'e ait Mutlak üstünlükler teorisini, David Ricardo, Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi ile geliştirmiştir. Ricardo'nun arz temelli olan ve talep koşullarını içermeyen teorisini ise John Stuart Mill 1865 yılında Karşılıklı Talep Kanunu ile bir adım daha öteye taşımıştır (Temel, 2016, s.2-3).

Ekonomik büyüme teorileri, dışsal büyüme teorileri ve içsel büyüme teorileri olarak ikiye ayrılmaktadır. Dışsal büyüme teorilerinden olan Harrod - Damar büyüme modelinde tek mal ve iki faktörün yer aldığı bir piyasa ekonomisi incelenmektedir. Ekonomide tek mal üretilmekte ve parasal fiyatlar yer almamaktadır. Ekonomik kararlar özel kesim tarafından alınmakta, modelde devlet yer almamaktadır. Harrod - Damar modelinde ekonomik büyüme için gerekli olan tasarrufların veya sermaye verimliliğinin artırılmasıdır. Bu model varsayımları ve gelişmiş ülkeler dışındaki ülkelerin büyüme performansını açıklamakta yetersiz kaldığı için eleştirilere neden olmuştur. Solow ve Swan büyüme teorisi ise Harrod - Damar modelinin eksikliklerini gidermek üzere ortaya çıkmıştır. Bu modelin temel varsayımları ise klasik görüş çerçevesinde belirlenmeye çalışılmıştır. Tam rekabetin ve tam istihdamın olduğu bir modeldir. Solow modeli de daha sonra geliştirilmiştir. İçsel büyüme modellerinde ise Romer ve Lucas'ın çalışmaları yer almaktadır. Bu teorilerde ekonomik büyümenin ekonomik sistemin kendi iç işleyişindeki faktörlerden kaynaklandığı ifade edilmektedir. İçsel büyüme modellerinde büyümeyi sağlayan başlıca faktörler nüfus artışı, beşerî sermaye birikimi, teknolojik gelişme, kamunun bu çerçevede rolüdür (Özel, 2012, s.64-68).

2.2. LİTERATÜR

Cari işlemler açığı ile ekonomik büyüme ilişkisini ele alan çalışmalar incelendiğinde bazı çalışmalarda ekonomik büyümenin cari işlemler açığını arttırdığı, bazı çalışmalarda ise ekonomik büyümenin cari işlemler açığını azalttığı tespit edilmiştir.

Yalçınkaya ve Temelli'nin (2014)'nin çalışmasında, BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan Çin ve Güney Afrika) ve MINT (Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye) ülkelere yönelik 1992 ile 2013 yılları arasındaki ekonomik büyüme ve cari işlemler dengesi arasındaki ilişki panel veri yöntemi ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda cari işlemler açığı ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli nedensellik ilişkisinin olduğu Eş-Bütünleşme testi aracılığı ile incelenmiş ve değişkenlerin uzun vadede

Eş-Bütünleşme ilişkisine haiz olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer bir ifade ile ekonomik büyüme ile cari işlemler dengesi arasında uzun vadede pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın sonucunda BRICS ve MINT ülkelerinde, ekonomik büyüme durumunun cari işlemler dengesini önemli ölçüde etkilediği, ekonominin büyüme hızı farklılaştıkça, cari işlemler dengesinin de negatif ya da pozitif yönde ülkeye göre değiştiği gözlemlenmiştir. Uzun dönemde BRICS ve MINT ülke gruplarının, cari işlemler açığı vererek büyüdüğü tespit edilmiş, ayrıca ekonomik büyümenin cari işlemler açığı üzerindeki olumsuz etkisinin MINT ülkelerinde ortalama olarak iki kat fazla olduğu görülmüştür (Yalçınkaya ve Temelli, 2014, s.218).

Zhurauliou ‘nun (2015) yapmış olduğu çalışmada ise Visegrad grubu olarak adlandırılan, dört Orta Avrupa ülkesi olan Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovakya’nın cari işlemler açığı ve ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiştir. Cari hesapların uyarıcı etkisinin Çek Cumhuriyeti’ni negatif yönde etkilerken, Slovakya ekonomisinde büyümeye neden olduğu görülmüştür. Polonya ve Macaristan’da, bu etki göz ardı edilebilir. Çünkü bu iki ülkenin ekonomik büyümesi dış borçlanma ile sürdürülmektedir. Sadece dış borç ve yüksek işsizlik oranı ile birlikte en düşük net uluslararası yatırım pozisyonuna sahip olan Slovakya için olumlu etki tespit edilmiştir (Zhurauliou, 2015, s.133-134).

Züngün’ün (2016) yapmış olduğu çalışmada Çin’in 2000-2015 yılları arasındaki verileri kullanarak ekonomik büyüme ve cari işlemler dengesi arasındaki ilişki, Nedensellik Testi, Regresyon Analizi ve Korelasyon Analizi aracılığı ile incelenmiştir. Granger Nedensellik testinde ekonomik büyüme ve cari işlemler dengesi arasında iki yönde nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Regresyon Analizinde ekonomik büyümedeki %1’lik bir artış yaşanması, cari işlemler fazlasını %0,32’lik bir artış yarattığı tespit edilmiştir. Son olarak da cari işlemler fazlası ile büyüme arasında pozitif yönde ve güçlü ilişki olduğu belirlenmiştir. Çin ekonomisindeki ekonomik büyümenin iyi olmasına rağmen, cari işlemler dengesi diğer pek çok ülkeden farklı olarak fazlalık yarattığını ortaya koymaktadır (Züngün, 2016 s. 3936).

Musisinyani vd.(2017) yaptığı çalışmada 1980 ile 2013 yılları arasındaki zaman serisi verileri kullanılarak Zimbabwe’deki cari işlemler dengesi ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Yapılan tanısal testler sonucunda değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki, çok yönlülüğün olmadığı tespit edilmiştir. Sonuçlar temel ekonomik büyüme değişkenleri ile cari işlemler dengesi arasında önemli ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Zimbabwe’nin ekonomik büyümesi daha çok ithalata dayalı olduğu için bu cari açığı arttırıcı etki göstermektedir (Musisinyani vd. 2017 s.14).

Şahin ve Mucuk’un (2014) yaptığı çalışmada Türkiye’nin cari açık ve ekonomik büyüme ilişkisini incelemiştir. Çalışmada yapısal VAR metodunu kullanarak cari açığın Türkiye’nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Bulgularda Türkiye’nin cari işlemler açığı ile ekonomik büyüme oranları arasında nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Cari işlemler açığındaki değişimler Türkiye’deki ekonomik büyümeyi etkilemiştir. Ekonomik büyümenin yanı sıra, artan ithalat nedeniyle cari işlemler açığı da artmaktadır (Şahin ve Mucuk 2014 s.328).

Yurdakul ve Ucar ‘ın (2015) yaptıkları çalışmada da 1999 ile 2014 yılları arasındaki dönemde Türkiye’nin cari işlemler açığı ile ekonomik büyümesi arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Ekonomik büyüme oranı ve cari işlem açığı/GSYİH değişkenleri, Granger Nedensellik testleri ve VAR analizi kullanılarak incelenmiştir. Değişkenlerin arasındaki ilişkilerin yönünü belirlemek için yapılan Nedensellik Testi, büyüme oranlarından cari açığa doğru tek taraflı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ekonomik büyüme oranındaki artışın cari açığın nedeni olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan bütün testler ve sonuçları büyüme oranındaki artışın cari açık üzerinde etkili olduğu sonucunu göstermiştir (Yurdakul ve Ucar, 2015 s.107).

Aydın ve Esen'in (2016) yaptıkları çalışmada ise Türkiye'nin 1999 ile 2014 yılları arasındaki cari işlemler açığı ve ekonomik büyüme verileri üçer aylık dönemler halinde incelenmiştir. Çalışmada TAR modeli kullanılmıştır. Çalışmanın amacı cari işlemler açığının büyümeye olan mutlak etkisinin tüm dönemler için aynı olup olmadığını tespit etmektir. Çalışmanın sonucuna göre cari işlemler açığı için bir eşik değeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cari işlemler açığı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin %3,99 olarak hesaplanan eşik değerinin altında veya üstünde olmasına göre değiştiği belirlenmiştir. Eşik değerinin altında olan bir cari açığın ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki yaparken, eşik değerinin üstünde olan bir cari açığın ise ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmada Türkiye'nin cari işlemler açığının bir eşik değerine sahip olduğunu ve bu eşik aşılması durumunda ekonomik büyümeyi engellediği sonucuna ulaşılmıştır (Aydın ve Esen, 2016 s.192).

Malik vd. (2010) çalışmalarına turizmi de ekleyerek Pakistan'daki turizm, ekonomik büyüme ve cari işlemler açığı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Johansen Eş Bütünleşme ECM yönetimi ile 1969 ile 2007 yılları arasındaki turizm, ekonomik büyüme ve cari işlemler açığı verileri incelenmiştir. Çalışmada Pakistan'da turizmin ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olduğu ve ekonomik büyümeyi arttırdığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte turizm aktiviteleri arttığında cari işlem açığı azalırken ekonomik büyüme oranının arttığı görülmüştür. Bu bağlamda turizm gelirleri sonucu oluşan ekonomik büyüme cari işlemler açığını azaltmaktadır (Malik vd. 2010: 30).

3. EKONOMETRİK ANALİZ

Kullanılan veriler, Türkiye İstatistik Kurumu'nun elektronik veri tabanı ve Dünya Bankası veri tabanı kullanılarak temin edilmiştir. Veriler yıllık olup 1990-2016 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır.

3.1. ADF BİRİM KÖK TESTİ

Zaman serilerinde, serilerin durağanlık derecesi oldukça önemlidir. Bunun nedeni durağan olmayan seriler üzerinde yapılan analizlerde, sahte regresyon problemi görülme durumudur. Bu yüzden öncelikle serilerin durağanlık dereceleri incelenmiştir. Augmented Dickey-Fuller Birim Kök(ADF) testi uygulanmıştır. Buna göre:

H_0 :Seri durağan değildir.

H_1 :Seri durağandır.

Çalışmada ADF birim kök testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1- ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	ADF Test İstatistiği	Prob	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Δ Büyüme	-8.663679	0.0000	-3.724070	-2.986225	-2.632604
Ticaret Δ Dengesi	-6.082856	0.0000	-3.724070	-2.986225	-2.632604

Not: Δ ; serilerin birinci farklarının alındığını belirtmektedir.

Tablo 1 incelendiğinde, tüm serilerin birinci farklarının alındığında durağan olduğu görülmektedir.

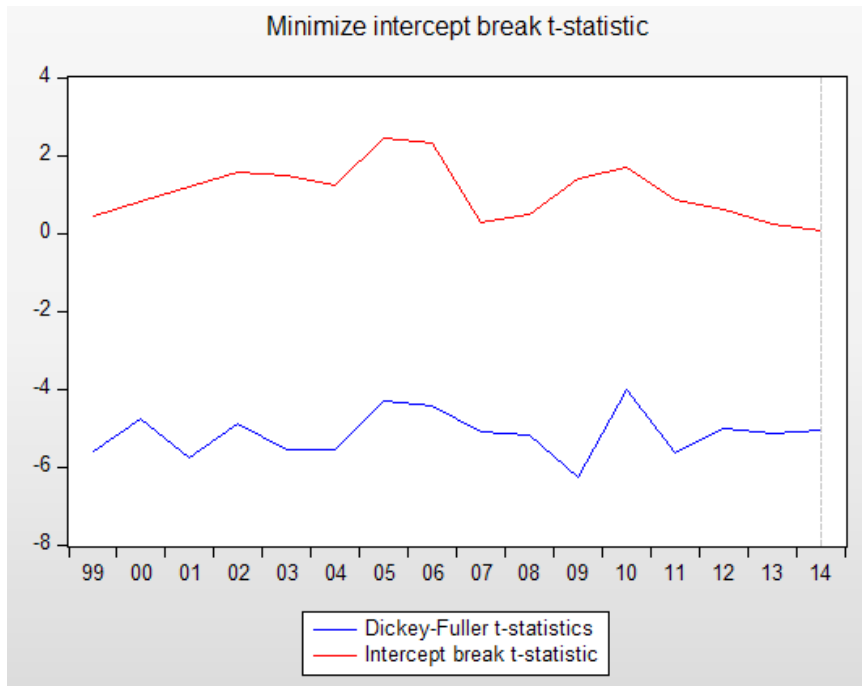
3.2. ZİVOT-ANDREWS YAPISAL KIRILMALI BİRİM KÖK TESTİ

Zivot Andrews yapısal kırılmalı birim kök testleri yapısal kırılmaları içsel olarak belirlemektedir. (Zivot, E. ve Andrews, D.W.K., 1992, s.255). Tablo 2’de yapısal kırılmalı birim kök testlerinin sonuçları bulunmaktadır.

Tablo 2- Zivot Andrews Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Break Date	t-statistic	Prob.	Kritik Değerler		
				%1	%5	%10
Büyüme	2014	-5.064137	<0.01	-4.734858	-4.193627	-3.83839
Ticaret Dengesi	2013	-5.804457	<0.01	-4.734858	-4.193627	-3.86383

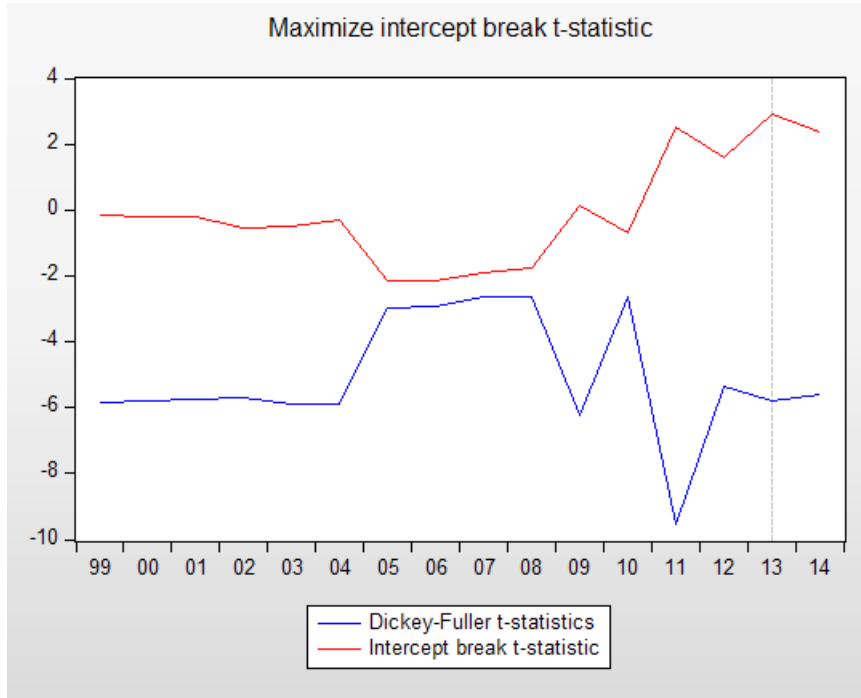
Testin sonuçlarına göre 2014 ve 2013 yıllarında yapısal kırılmalar olmakla birlikte testin sonuçları anlamlı görünmektedir. Aşağıda şekil 1’de ekonomik büyüme değişkenine ait kırılmalar grafiksel

Şekil 1: Ekonomik Büyümede Yapısal Kırılmalar

Şekil 1’de Ekonomik Büyüme değişkeni ile uygulanan yapısal kırılmaları da dikkate alan birim kök testi sonuçları yer almaktadır. Şekilde kırmızı renkle gösterilen trend yapısal kırılmalar dikkate alınmadan yapılan durağanlık testinin sonucunu ifade ederken, mavi ile gösterilen trend yapısal kırılmaları da içermektedir. Genel olarak her iki trendin de benzer şekilde ilerlediği, çok farklı sonuçlar içermediği şekil’de de görülmektedir.

Aşağıda şekil 2’de Ticaret Dengesi değişkenine ait kırılmalar grafiksel olarak gösterilmiştir.

Şekil 2: Ticaret Dengesinde Yapısal Kırılmalar

Şekil 2'de Ticaret Dengesi değişkeni ile uygulanan yapısal kırılmaları da dikkate alan birim kök testi sonuçları yer almaktadır. Şekilde kırmızı renkle gösterilen trend yapısal kırılmalar dikkate alınmadan yapılan durağanlık testinin sonucunu ifade ederken, mavi ile gösterilen trend yapısal kırılmaları da içermektedir. Genel olarak her iki trendin de benzer şekilde ilerlediği, çok farklı sonuçlar içermediği şekil 2'de de görülmektedir.

Yapılan ADF testi yapısal kırılmaları dikkate almadığı için ayrıca Zivot Andrews birim kök testleri de kullanılmış ve ADF birim kök testi de ayrıca test edilmiştir.

3.3. GRANGER NEDENSELLİK TESTİ

Değişkenler arasında bir etkileşimin ve/veya bir nedensellik ilişkisinin olup olmadığını incelemek amacıyla Granger (1969) nedensellik testi uygulanmıştır (Granger, 1969, s. 432).

Granger nedensellik testinin iki değişkenli şekli aşağıdaki modelleme ile uygulanmaktadır. (Gujarati ve Porter, 2012, s.787):

$$X_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_i Y_{t-i} + u_t \quad (1)$$

$$Y_t = \theta_0 + \sum_{i=1}^m \theta_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^m \gamma_i X_{t-i} + v_t \quad (2)$$

Testin hipotezleri:

$H_0: \beta_i = 0Y'$ den X' doğru bir nedensellik ilişkisi yoktur.

$H_0: \beta_i \neq 0Y'$ den X' doğru bir nedensellik ilişkisi vardır.

Birinci denklem β_i 'lerin sıfıra eşit olup olmadığı göstermektedir. Eğer β_i katsayıları, sıfırdan farklı olarak belirlenirse Y 'den X 'e doğru bir nedensellik ilişkisinin var olduğu sonucuna ulaşılır.

İkinci denklemde ise γ_i 'ler sıfırdan farklı bulunursa, X'ten Y'ye doğru bir nedensellik ilişkisinin var olduğu sonucuna ulaşılır.

Eğer hem β_i , hem γ_i sıfırdan farklı bir şekilde bulunursa bu durum ikisinin de birbirini etkilediğini göstermektedir. Böylesi bir durumda değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin var olduğuna kanaat getirilmektedir. Eğer ki iki değişken de sıfıra eşit ise bu durumda değişkenler arasında herhangi bir nedensellik ilişkisinin olmadığına kanaat getirilir. (Göçer, 2015, s.271-272).

Tablo 3- Granger Nedensellik Testi Sonuçları

No	H_0 Hipotezi	Gecikme Uzunluğu Belirleme Kriteri	Gecikme Uzunluğu	F İstatistiği	Olasılık Değeri
1	Ekonomik Büyüme $\leftrightarrow$ Dış Ticaret Dengesi ilişkisi	sc	8	3.595173	0.0153
2	Dış Ticaret Dengesi $\leftrightarrow$ Ekonomik Büyüme	sc	8	2.133282	0.0140

1990-2016 yılları arasında, Ekonomik Büyüme ile Dış Ticaret Dengesi arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi mevcut olup, Ekonomik Büyüme ve Dış Ticaret Dengesi karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir.

Seriler arasında tespit edilen nedensellik ilişkileri ok diyagramı haline getirilmiş ve Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3 - Ekonomik Büyüme ve Ticaret Dengesi Nedensellik İlişkileri

Şekil 3' göre ekonomik büyümeden dış ticarete doğru ve dış ticaretten ekonomik büyümeye doğru çift taraflı bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.

3.4. KORELASYON TESTİ

Korelasyon testinin E-views programı kullanılarak yapılmıştır. Sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4- Korelasyon Testi Sonuçları

	Ekonomik Büyüme	Ticaret Dengesi
Ekonomik Büyüme	1.000000	-0.632915
Ticaret Dengesi	-0.632915	1.000000

Evans(1996) tarafından belirtilen kriterlere göre korelasyon testi sonuçları şu şekilde değerlendirilmektedir;

- .00-.19 aralığı korelasyon ilişkisi çok zayıftır.
- .20 - .39 aralığı korelasyon ilişkisi zayıftır.
- .40 - .59 aralığı korelasyon ilişkisi orta düzeydedir.
- .60 - .79 aralığı korelasyon ilişkisi güçlü düzeydedir.
- .80 – 1.0 aralığı korelasyon ilişkisi çok güçlü düzeydedir.

Buna göre Ekonomik Büyüme ve Ticaret Dengesi arasında negatif yönde ve güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

4. SONUÇ

Makroekonomik dengelerin sağlanması açısından dış ticaret dengesi önem arz etmektedir. Özellikle, dış ticaret açığı ülke ekonomilerinin en önemli kırılganlığını ifade etmektedir. Ayrıca, makroekonomik dengenin sağlanması açısından ekonomik büyüme de bir diğer önemli faktördür. Ancak, ekonomik büyüme makroekonomik dengenin sağlanması için yeterli değildir. Bu çalışmada, ekonomik büyüme performansı iyi olduğu halde dış ticaret açığı nedeniyle yapısal kırılganlığı süren Türkiye ekonomisinin, dış ticaret açığı ile ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiştir. Elde edilen ekonometrik sonuçlara göre, Türkiye’de ekonomik büyüme ile dış ticaret açığı arasında çift yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Yapılan korelasyon testinde ise bu ilişkinin negatif yönlü çok güçlü bir ilişki olduğu elde edilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye’de ekonomik büyüme artışı dış ticaret açığını arttırmaktadır. Türkiye’nin özellikle tüketime dayalı büyüme ve dışa bağımlı bir üretim ve tüketim yapısına sahip olması, ekonomik büyüme ile dış ticaret açığının mevcut ilişkisinin temel nedenidir. Bu bağlamda, dışa bağımlılığın azaltılması, üretim ve tüketim politikalarının yapısal reformlar çerçevesinde ele alınması gerekliliği önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- AYDIN, Celil ve Ömer ESEN (2016), "The Threshold Effects of Current Account Deficits on Economic Growth in Turkey: Does the Level of Current Account Deficit Matter?" *International Journal of Trade, Economics and Finance*, Vol. 7, No. 5 p.192
- GRANGER, Clive W.J. (1969), "Investigating Causal Relation by Econometric and Cross-sectional Method", *Econometrica*, Vol.37, 424-438, p. 432.
- EVANS, James D. (1996), "Straight forward statistics for the behavioral sciences" *Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing*.
- GÖÇER, İsmet (2015), a.g.e., ss. 250 -272
- İLHAN Bülent ve GELGEÇ Güler. (2018), "İhracat Rekabetinde Türkiye'nin Geri Kalmasında Etken Faktörler", *Journal of Current Researches on Social Sciences*, Vol 8, Issue 2. s. 35-54
- MALİK, Shahnawaz vd. (2010), "Tourism, Economic Growth and Current Account Deficit in Pakistan: Evidence from Co-integration and Causal Analysis" *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences* ISSN 1450-2887 Issue 22, p. 30
- MUSİSİNYANI, Bliss vd. (2017), "The Impact of Current Account Deficits on Economic Growth in Zimbabwe" *International Journal For Innovative Research In Multidisciplinary Field* , p.14
- ÖZEL, Hasan Alp (2012), "Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri" Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, H. A. Özel, Cilt: 2, S: 1, ss. 64-68
- ENGLE, Robert and Clive W.J. GRANGER (1987), "Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing", *Econometrica*, Vol. 55(2), 251-276, p. 270.
- ŞAHİN, İbrahim Eren ve Mehmet MUCUK (2014), "The Effect Of Current Account Deficit On Economic Growth: The Case Of Turkey", *11th International Academic Conference*, Reykjavik, p.328
- TEMEL, Ümit Can (2016) "Ekonomik Büyüme Ve Dış Ticaret İlişkisi" Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Paradigma, Cilt:1 S:1, ss.2-3
- YALÇINKAYA, Ömer ve Fatma TEMELLİ (2014), "Ekonomik Büyüme İle Cari İşlemler Dengesi Arasındaki İlişki: BRICS ve MINT (1992-2013)", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2014, C.19, S.4, ss.218
- YURDAKUL, Funda ve Bengisu UCAR (2015), "The Relationship Between Current Deficit and Economic Growth: An Empirical Study on Turkey" *Science Direct*, 4th World Conference on Business, Economics and Management, WCBEM, p.107
- ZHURAUΛΙΟΥ, Aliaksei (2015), "Current Account Deficit and the Economic Growth in Visegrad Countries", *Institute of Public Policy*, Faculty of

- Socialand Economic Science, Comenius Univer- ZÜNGÜN, Deniz (2016). "Longing for economic
sity in Bratislava, p.133-134 growth without current account deficit: Chinese
model", *Journal of Human Sciences*, 13(3), p. 3936
- ZIVOT, E. ve ANDREWS, D.W.K., (1992). Further *İstanbul Gelişim Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Ban-*
evidence on the great crash, the oil-price sho- *kacılık ve Sigortacılık Bölümü, dcelik@gelisim.edu.*
ck,and the unit-root hypothesis. *Journal of Busi-*
ness & Economic Statistic, 10, pp.250-260 *tr.*
- <https://orcid.org/0000-0003-3298-2152>